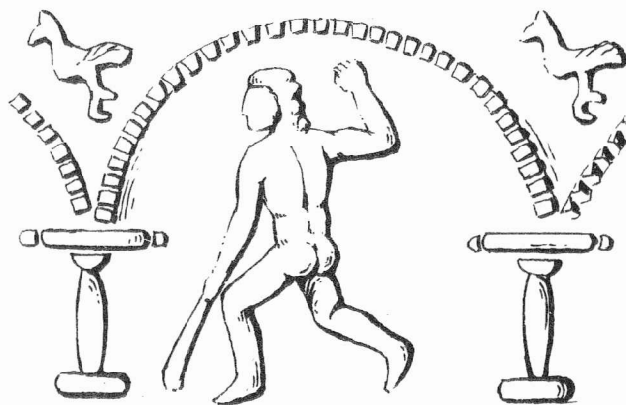

*Archeologický ústav Československé akademie věd
pobočka v Brně*

Přehled výzkumů

1958

Brno 1958

PD 1520/1958

14014/60

P ř e h l e d v ý z k u m ů 1958

Vydává : Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně,
Stalinovy sady 19/23.

Odpovědný redaktor : dr Josef Poulík.

Výkonný redaktor : dr Bohuslav Klíma.

Redaktoři : dr Anna Medunová, dr Karel Tihelka.

Překlady : prom.hist.R.Tichý.

Kresby : B.Mašpárková, J.Jaša, M.Kuda.

Na titulní stránce : Figurální výzdoba terry sigillaty
ze sídliště u Mušova.

Vydáno jako rukopis - 300 kusů - neprodejné.

Slovanský výzkum na Starých Zámčích u Líšně.

Čeněk Staňa

Letošní výzkum na staroslovanském hradišti Staré Zámky u Líšně měl za úkol především dokončit průzkum opevnění ve čtvercích A-0, B-0 a uzavřít výzkum velkého slovanského objektu v MM-NN-XI. Již v minulých letech výzkum prokázal, že se konstrukce hradby na jednotlivých usecích obvodu hradiště různila. Ve čtvercích B-0, C-0 jsme odkryli zřetelnou komorovou hradbu s čelní kamennou zdí a s hlinitým /žlutkovým/ násypem na vnitřní straně. Do této velkomoravské konstrukce, a to do jejího žlutkového násypu těsně při komorách, byla později zapuštěna zídka, postavená z plochých pískovcových kamenů, mezi nimiž se vyskytovaly hrudky malty. Situace se však podstatně změnila v sousedním čtverci A-0. Základ velkomoravské komorové hradby seděl poněkud výše; před dřevěnou konstrukcí, jež byla vyplněna hlínou a kameny se zachovaly i zde zbytky čelní kamenné zdi, avšak hlinitý násyp na vnitřní straně hradby chyběl. Ani komory se nejevily jasně, neboť je na východní straně rozrušil zatím neurčitý zásah, snad příkop, s černou šterkovitou výplní, v západní části pak v podstatě čtvercovitý objekt, který se zařezával do žlutkové navážky při komorách hradby a souvisel nepochybně s mladší kamennou zídou. Jeho destrukce se projevila na rozhraní čtverců A-0, B-0 množstvím masivních, většinou přepálených kamenů a do oranžova propálenou nebo uhlovitě černou sypkou vrstvou s četnými zuhelnatělými trávky. Východní stěna tohoto objektu stála pravděpodobně nad příčnou řadou velkých vápencových kamenů, která procházela uprostřed původního čtverce A-0 ve směru severojižním /výzkum 1953-54/. Keramický materiál, získaný z destrukčních vrstev, nasvědčuje, že objekt byl užíván ve III. fázi slovanského osídlení, neboť jsme našli přepálené střepey nádob téhož typu, který vystupuje jako hlavní složka v keramice v polozemnicích v B-V a v C-X /rozdělení slovanského osídlení na Starých Zámčích u Líšně a charakteristiku zmíněné skupiny podávám v připravené práci o slovanských obytných objektech na tomto hradišti/. Situace ve východní části čtverce A-0 dovoluje vyslovit domněnku, že šlo o věžovitou stavbu, která snad strážila nějakou boční branku v hradební zdi. Zatím nezřetelná uloha připadala také třem kůlům, jejichž jámy se zahlubovaly pod kontrolním blokem A-I/A-0 ve východní polovině čtverců ve vzdálenosti asi 100 cm od sebe, a dalšímu, který stál necelé 3 m severně od středního. Konečné vyjasnění přinese teprve výzkum opevnění východně od prozkoumané plochy.

Severně od čelní kamenné zdi slovanské hradby jsme pod úroveň jejího základu odkryli mocné předslovanské kulturní vrstvy, v nichž se při západním profilu čtverce A-0 objevily velké vápencové kameny, které by mohly být základem zídky v opevnění z mladší doby bronzové.

Ve čtvercích MM-XI, NN-XI se pod ornici vyrýsoval rozsáhlý slovanský objekt, jehož zásyp vypadal na půdorysu sourodě. Výzkumem jsme však zjistili, že jde o pozůstatky tří časově odlišných slovanských staveb. Nejstarší objekt se rozkládal v západní polovině čtverce MM-XI a jeho zužená část přecházela 100 cm do

čtverce LL-XI, kde narušila kostrový hrob rovněž slovanský. Drobnější, asi o 60 cm mělčí výběžek zasahoval do severozápadního rohu čtverce MM-XII. V tomto výběžku jsme odkryli menší destrukci kamenů, které také překryly 30-40 cm mocnou šedohnědou vrstvu při dně v jižní polovině ústřední části objektu, kde na rozloze cca 300x300 cm leželo dno v hloubce 30 cm pod povrchem. Stěny jámy spadaly šikmo ke dnu. Asi 220 cm od západního profilu čtverce MM-XI zahluboval se do dna napříč do okrajů probíhající, 10-20 cm široký a kolem 15cm hluboký žlábek. Zásyp jámy tvořila šedohnědá, dosti sypká hlína. Ve spodnější vrstvě, kterou v jižní polovině výrazně oddělila destrukce kamenů, se vyskytovaly ojedinělé uhlíky. Podle keramiky můžeme tuto nejstarší stavbu datovat do 9.století. Patřila k ní nepochybně i železná ostruha s očky /poutky/, jež je na Moravě vzácná, kterou jsme našli na rozhraní šedohnědého zásypu a vrstev, které vyplnily jámy objektů mladších. Východní část nejstaršího objektu narušily mladší stavby.

Mladší objekty zaujímaly stejnou plochu asi 320 x 400 cm, při čemž podélná osa probíhala ve směru východozápadním. Jáma staršího dosahovala hloubky 200 cm pod povrchem /terén se od západu k východu svažoval, takže dno bylo v poměru ke dnu nejstaršího objektu hlouběji než ukazuje rozdíl jejich hloubek pod povrchem/. Jejich stěny severní a jižní spadaly kolmo k prohnutému dnu, zbývající strany se šikmo svažovaly. Podél severní stěny se táhl asi 50 cm široký schůdek, zvednutý přibližně 60 cm nad dnem. Při jihovýchodním rohu zařezával se až 100 cm do severní stěny maximálně 180 cm široký výstupek, kterým se vcházelo do objektu; nelze však rozhodnout, byl-li upraven hned při používání hluboké jámy, nebo teprve squčasně se stavbou mladší, kdy nepochybně tuto funkci měl. Výplň staršího objektu sestávala z kompaktní, černé, dosti šterkem promísené hlíny a z větších a menších převážně vápencových kamenů, které představovaly mohutnou souvislou destrukci, jež nikde nedosahovala ke stěnám jámy. Mezi kameny se velmi dobře zachovalo několik zuhelnatělých trámek, podle jejichž sklonu lze soudit, že se do prohlubně zřítily stěny, postavené na povrchu kolem ní. Vnitřek jámy měl nejspíše dřevěné obložení, jak svědčí souvislé pásy uhlíků v jižní žlutkové stěně. V zásypu jsme našli poměrně malé množství keramického materiálu, v němž se vyskytovalo dosti střepů s tuhou.

Nad kamennou destrukcí v nejhlubší části jámy ležela asi 30-90 cm pod povrchem nestejně silná žlutková vrstva, jež vytvářela podlahu nejmladšího objektu. Do jeho východní stěny se při severovýchodním rohu zařezávala hliněná, nepochybně kopulovitá pec, která měla dno sestavené z drobných, rovnými ploškami nahoru obrácených kamenů, pokrytých tenkou vrstvou mazanice. V jihovýchodní čtvrtině objektu jsme odkryli větší nakupeninu masivních vápencových kamenů, skloněnou ke středu stavení. Spodní kameny seděly téměř na žlutkové podlaze. Zatím co ostatní zásyp jámy tvořila v podstatě kompaktní černá vrstva, rozprostírala se místy mezi kameny, zejména však severně od nich na žlutce mocná, do oranžova propálená, sypká vrstva. Z destrukčních vrstev a ze zásypu jámy tohoto nejmladšího objektu jsme získali hlavně zlomky nádob, zhotovených většinou z tuhového materiálu. Mají poměrně velmi mladý ráz /asi první polovina 11. století/. Z ostatních nálezů stojí za zmínku hrouda tuhy, hráněný železný hřeb a zlomek železné ostruhy.

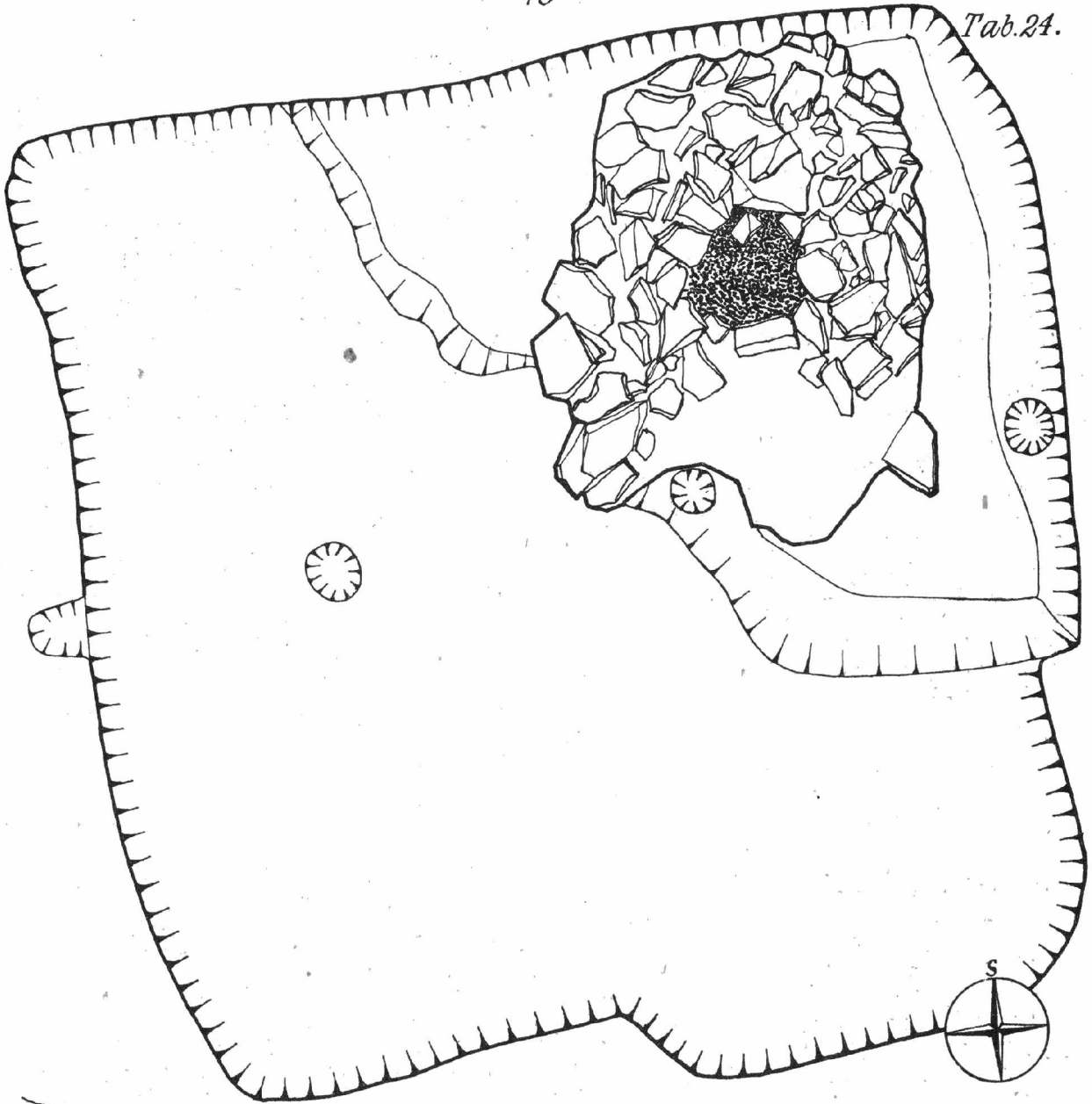
Při sledování eneolitického příkopu /srovn. zprávu A. Medunové/ jsme zachytili několik slovanských jam a sondou při jižním profilu čtverce MM-II polozemnici s kamenným krbem v severovýchodním rohu, jež se rozprostírala na ploše 320 x 340 cm a dosahovala hloubky 25-35 cm pod hladinou výkopu. Krb, orbou dosti narušený, stál nad starší slovanskou jámou. Jeho topeniště bylo o 30 cm hlouběji než dno příbytku v západní polovině. Uprostřed východní a západní stěny se zahlubovaly kůlové jámy. Kůly, které v nich stály, nesly sedlovou střechu. Do obytného prostoru se vcházelo z jižní strany proti ústí krbu, kde jsme objevili výběžek, 160 cm široký a 30 cm zaříznutý do stěny chaty. Polozemnici, jejíž výplň tvořila šedohnědá hlína, promísená zejména v západní polovině žlutým podložním štěrkem, lze podle keramiky datovat před rok 900.

Hodnotíme-li výsledky letošního výzkumu na Starých Zámčích, musíme nejvíce vyzvednout materiál z objektů ve čtvercích MM-XI, NN-XI, který podstatně přispěl k poznání keramiky IV. fáze slovanského osídlení na našem hradišti. Mezi střepy, z nichž většina obsahuje tuhu, objevily se některé tvary dosud zde neznámé, jako např. střep nádoby s válcovitým okrajem, nahoře vodorovně seríznutým. K důležitým nálezům patří také hliněná pec, odkrytá uvnitř objektu, a pro některé zřetelné detaily stavební konstrukce i polozemnice s krbem v MM-II. Očekávané vyřešení situace v opevnění ve čtvercích A-0, B-0, jak jsem uvedl výše, výzkum zatím nepřinesl

- - -

Die slawische Ausgrabung in Staré Zámky bei Lišen im Jahre 1958.

Die heurige Ausgrabung verfolgte die Befestigung, hauptsächlich jedoch trachtete man die Forschung eines slawischen Objektes zu beenden. Der Grossmährische Wall mit Holzversteifung, einer steinernen Frontmauer mit Lössauschüttung auf der inneren Seite, war wahrscheinlich durch einen quadratischen Bau der III. Phase der slawischen Besiedlung /10. Jahrh./ und einem gleich alten Graben, östlich davon liegend, gestört. Man kann annehmen, dass in der III. Phase, östlich des Baues, in dem Wall ein kleines Tor war. Die Grabung zeigte, dass es sich um drei zeitlich voneinander unterscheidende slawische Bauten handelt: die älteste ist aus der Zeit des Grossmährischen Reiches /9. Jahrh./, zwei jüngere aus der IV. Phase der slawischen Besiedlung /Ende des 10. Jahrh. und 11. Jahrh./. Jüngere Objekte, welche den östlichen Teil des ältesten störten, überdeckten sich auf einer 320x400cm grossen Fläche. Das ältere war 200cm tief, in seiner Ausfüllung befand sich eine mächtige Steindestruktion und verkohlte Balken. Das jüngere hatte einen Lössfussboden, ober der erwähnten Destruktion liegend. In der nordöstlichen Eck ist in der Ostwand ein Backofen, im südöstlichen Viertel wurde eine grosse Steinaufhäufung abgedeckt. Im älteren Objekt wurde ausser Keramik ein eisener Sporen mit Ösen gefunden, in den beiden jüngeren, graphitierte Keramik. Auch eine quadratische Hütte, die sog. "Zemljanka", mit einem steinernen Feuerherd im nordöstlichen Eck wurde abgedeckt /320x340cm, Tiefe 25-35cm, der Boden des Herdes um 30cm tiefer/.

Měřítko 1:20

Staré Zámky u Líšně.

Slovanská polozemnice
ve čtverci MM-II.

dno krbu.